

Ka ilmataat armastab udutada

Nõiad on ikka ilmunud udust ning kaovad sinna tagasi kui vits vette

Vahel on vaja udu teha, vahel seda ära ajada.

Ain Kallis

Udu on üks salapärasemaid loodusnähtusi. Nõiad on ikka ilmunud udust ning kaovad sinna tagasi kui vits vette. Poliitikute põhioskuseks arvatakse olevat udutamine, eriti veel valimiste eel.

Kui tahetakse kellestki lahti saada, on moodne öelda “tõmba uttu”. Siil või karu udus on küll kangesti nunnud multifilmides, kuid mitte maanteel.

Mis see udu on

Põhimõtteliselt on udu maapinda puudutav pilv, mis koosneb tibatillukestest, kuni 0,05mm läbimõõduga veepiisakestest, pakase korral ka jääkristallidest.

See, mis meile sügiseti sageli muret teeb, on nn advektiivne (sisserännanud) udu, mis tekib, kui niiske soe õhk liigub külmema aluspinna kohale.

Kevadel ja sügisel esineb orgudes ning soistes paikades kiirguslikke udusid, mille teket soodustab õhusooja suur ööpäevane kõikumine. Auramisudu on näha näiteks külmal hilissügisel hommikul suhteliselt soojade veekogude kohal halli suitsuna üles kerkimas.

Tallinn saab üpris sageli tunda mere niisket hingust. 2012. aasta 13. juunil valgus lahelt Piritale niivõrd paks udulaam, et paljud kahtlustasid isegi suurt tulekahju.

Meteoroloogias algab udu märkimine siis, kui nähtavus langeb alla 1000 m. Kui see kahaneb juba alla 50 m, annavad ilmajaamad eriti ohtliku udu hoiatuse.

Alates 1981. aastast on pikaajalisim eriti ohtlik udu registreeritud Vilsandil 2002. aasta 6.–7. veebruaril, see kestis 32 tundi ja 26 minutit. Üldse on enim ohtlikku udu märgitud mereäärsetes jaamades, kõige vähem aga Võrus ja Väike-Maarjas. Udune kant on ka Viljandi ümbrus, kus järve ja oja mõjul hõljub seda aastas vahel üle 400 tunni.

Udu võib olla kardetav kõikjal, nii maal, veel kui õhus. Igal aastal võib kuulda-lugeda paksu udu tõttu toimunud ahelkokkupõrgetest maanteedel. Näiteks sõitsid 12. veebruaril 1996 Põhja-Itaalias udus üksteisele tagant otsa vähemalt 250 autot, kohapeal sai surma 11 inimest.

Meremehed peavad udu veelgi ohtlikumaks kui tormi — sadu laevu on põhja läinud küll karile joostes, küll kokku põrgates jäämäe või teise laevaga.

Laevnikust kirjanik Herman Sergo nimetas tuuli ja rajusid meremeeste ausateks vaenlasteks. “Ent petlikud ja salakavalad vastased on udud. Need mähivad laeva endi aurudest kootud võrku, katavad

taeva, matavad silmapiiri, võtavad tüürimeestelt silmad..." ("Inimene ja ilm", 1970). Samas kirjutas ta: "Olen kogenud ka seda, et me tormi, udu ja paha ilma otse ootasime. See oli sõjatalvel 1939/40, mil Tallinnast võid, peekonit, mune ja lennukivineeri Inglismaale vedasime. Parimaks kaitseks sakslaste luurelennukite vastu olid just tormid ja udud."

Kaplan, kus on lennuilm?

Ilmataat on sõdade aegu toetanud eri vaenupooli. Sakslaste prognoos täitus näiteks Ardennide operatsiooni ajal 1944. aasta lõpul. Ülipaksus udus ning madalate pilvede varjus saavutati suurt edu, alles jõulupühade paiku ilm selgines ja liitlaste lennuvägi sai "päästetööle" asuda.

Mitmel korral olevat kindral George Patton pöördunud vaimuliku poole: "Kurat võtaks, andke siis teiegi lennuilma!"

1943 võttis USA hägusa ilmaga ette Alaskal Kiska saare tagasivallutamise. Saart ründasid laevad ja lennukid, kokku 34 000 meest. Jaapanlaste asemel leiti paksus udus vaid neli hullunud koera. Omade tuli tappis 22 meest.